

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT
OŚRODEK INFORMACJI

629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
693 - 58 - 95, 625 - 76 - 23

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89

INTERNET

<http://www.cbos.pl>

E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/182/2000

POLSKA WIGILIA W ROKU 2000

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, GRUDZIEŃ 2000

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

TRADYCJE WIGILIJNE PIEŁĘGNOWANE W RODZINACH

Wzorem lat ubiegłych zapytaliśmy ankietowanych¹, które z najbardziej znanych obyczajów wigilijnych zachowywane są dzisiaj w ich rodzinach. Odwołaliśmy się także do wspomnień z dzieciństwa prosząc respondentów o przypomnienie sobie, jakie zwyczaje kultywowane były w ich domu rodzinnym wtedy, gdy byli jeszcze dziećmi.

Obraz współczesnej uroczystości wigilijnej, jaki wyłania się z wypowiedzi ankietowanych, świadczy o silnym przywiązaniu Polaków do tradycji, do wartości rodzinnych, religijnych i patriotycznych.

W wigilijny wieczór niemal wszyscy gromadzą się wokół rodzinnego stołu, przy ustrojonej i rozświetlonej choince, pod którą przygotowane są prezenty, dzielą się z najbliższymi opłatkiem i składają sobie życzenia. Zgodnie z wielowiekową tradycją, niemal wszyscy zachowują tego dnia post - spożywają tradycyjne, wigilijne potrawy. Staropolska gościnność, a także wywodzący się z czasu powstań obowiązek pamiętania o zesłanych i uwięzionych za ojczyznę nakazują również dzisiaj czekać na nieobecnych - niemal w każdym domu na wigilijnym stole przygotowane jest dodatkowe nakrycie dla niespodziewanego gościa. Zwyczaj goszczenia na Wigilii osoby samotnej lub ubogiej zachowuje jednak zaledwie jedna trzecia rodzin. Religijny charakter uroczystości w zdecydowanej większości domów nadaje wspólne śpiewanie kolęd i udział w pasterce, a także - choć nieco rzadziej - odczytanie przed wieczerzą odpowiedniego fragmentu Pisma Świętego lub odmówienie modlitwy. Na pamiątkę gwiazdy betlejemskiej (komety) wieczerza wigilijna w trzech czwartych polskich rodzin rozpoczyna się wraz z pojawieniem się na niebie

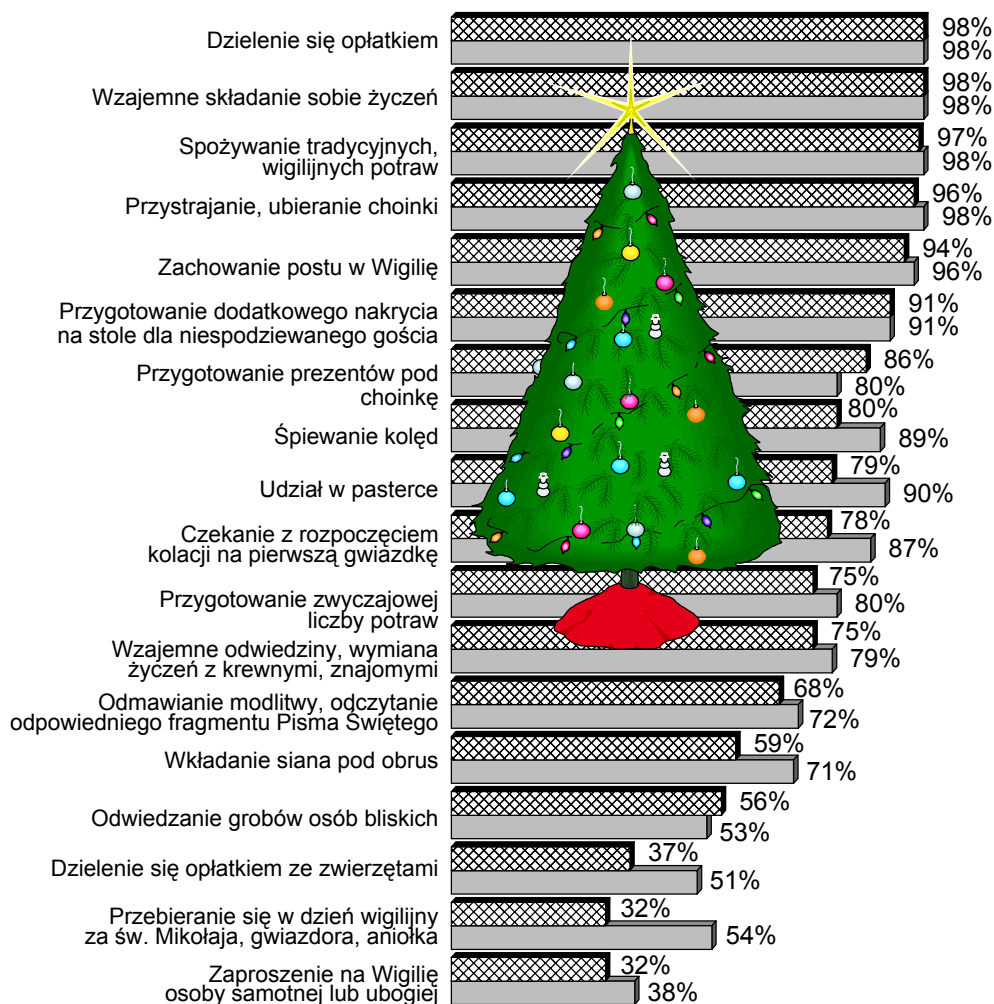
---

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (127), 1-4 grudnia 2000, reprezentatywna próba losowo-adresowa dorosłych mieszkańców Polski (N=1087).

pierwszej gwiazdki. Atmosferę żłobka betlejemskiego przypomina też obyczaj układania siana pod obrusem na stole wigilijnym, zachowywany przez ponad połowę rodzin, oraz rzadszy zwyczaj dzielenia się opłatkiem ze zwierzętami. Niemal wszyscy Polacy składają tego dnia życzenia krewnym i znajomym, a ponad połowa odwiedza groby osób bliskich.

CBOS

RYS. 1. ZBLIŻAJĄ SIĘ ŚWIĘTA BOŻEGO NARODZENIA. CHCIELIBYŚMY POPROSIĆ PANA(IA) O POWRÓT MYŚLAMI DO DZIECIŃSTWA. PONIŻEJ WYMIENIAMY RÓŻNE ZWYCZAJE WIGILIJNE. PROSZĘ PRZYPOMNIEĆ SOBIE, KTÓRE Z NICH PRZESTRZEGANE BYŁY W PANA(I) DOMU RODZINNYM WTEDY, GDY BYŁ(A) PAN(I) JESZCZE DZIECKIEM? CZY MÓGLBY/MOGLĄBY PAN(I) POWIEDZIEĆ, KTÓRE ZWYCZAJE WIGILIJNE SĄ OBECNIE ZACHOWYWANE W PANA(I) RODZINIE?

Zwyczaje wigilijne zachowywane w rodzinach respondentów

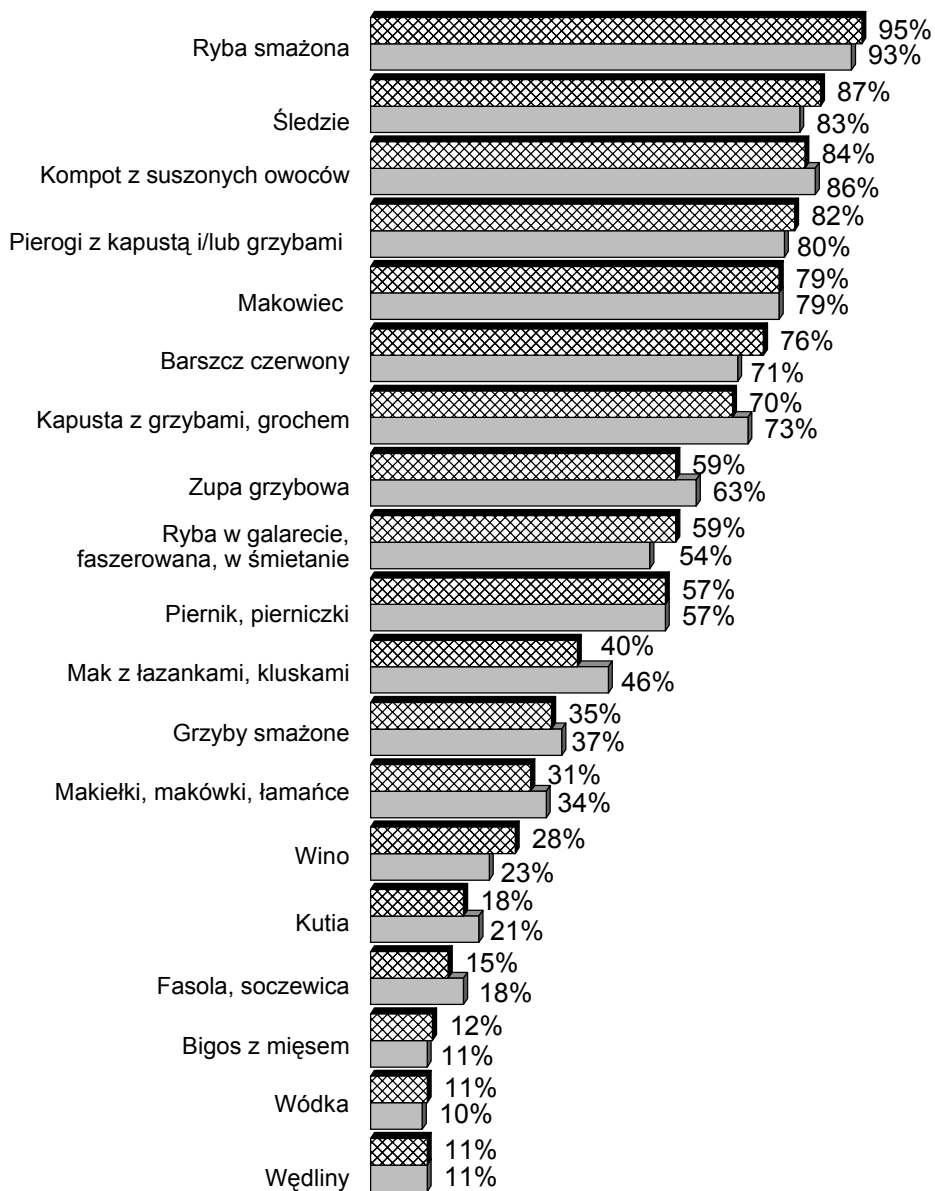
▨ obecnie

■ w dzieciństwie

Porównanie uroczystości wigilijnej współczesnej i tej z czasów dzieciństwa, której obraz wyłania się z odpowiedzi respondentów na pytanie o charakterze retrospektywnym, w zasadzie świadczy o niezmienności, trwałości naszych podstawowych tradycji wigilijnych. Dzisiaj równie silne jak w dzieciństwie jest przywiązanie Polaków do obyczaju strojenia choinki, dzielenia się opłatkiem i składania sobie życzeń, zachowania postu i spożywania tradycyjnych potraw, a także czekania na niespodziewanego gościa. Odnotowujemy jednak także pewne zmiany, które wskazują głównie na osłabienie zwyczajów. Umocnił się bowiem jedynie obyczaj obdarowywania się prezentami oraz - nieznacznie - odwiedzania grobów osób bliskich, zmalało natomiast przywiązanie do pozostałych tradycji. Osłabły niektóre wigilijne praktyki religijne - obecnie rodziny rzadziej uczestniczą w pasterce, rzadziej też śpiewają kolędy i modlą się lub czytają Pismo Święte. Zmalało także przywiązanie do zwyczajów, które przywołują atmosferę Betlejem - mniej rodzin czeka na pierwszą gwiazdkę, mniej dba o siano pod obrusem czy dzieli się opłatkiem ze zwierzętami. Znacznie rzadziej też wprowadza się w ten wieczór element teatru i zabawy inscenizując przybycie św. Mikołaja lub aniołka, który rozdaje prezenty. Ponadto można sądzić, że nasze społeczeństwo stało się mniej otwarte na innych ludzi. Obecnie nasze rodziny nieco rzadziej, niż pamiętamy to z czasów dzieciństwa, odwiedzają się wzajemnie składając sobie życzenia, rzadziej też kultywują zwyczaj zapraszania na Wigilię osoby potrzebującej wsparcia - samotnej lub ubogiej.

Znacznie mniejsze zmiany odnotowujemy natomiast w dziedzinie wigilijnych obyczajów kulinarnych. Niezmiennie najpopularniejszą potrawą wigilijną w Polsce jest ryba smażona, która pojawia się niemal w każdym domu. Zdecydowana większość rodzin przygotowuje również na stół wigilijny śledzie, pierogi z kapustą i grzybami, barszcz czerwony, kapustę z grzybami lub grochem. Z deserów natomiast Polacy wyraźnie preferują kompot z suszonych owoców oraz makowiec.

RYS. 2. CZY PAMIĘTA PAN(I) JAKIEŚ POTRAWY WIGILIJNE ZE SWOJEGO DOMU RODZINNEGO? KTÓRE Z NIŻEJ WYMIENIONYCH POTRAW ZAPAMIĘTAŁ(A) PAN(I) Z CZASÓW, GDY BYŁ(A) PAN(I) JESZCZE DZIECKIEM? KTÓRE Z POTRAW POJAWIAJĄ SIĘ OBECNIE NA WIGILIJNYM STOLE W PANA(I) RODZINIE?

Potrawy wigilijne spożywane w rodzinach respondentów

▨ obecnie   ■ w dzieciństwie

Pozostałe potrawy cieszą się mniejszym uznaniem - spośród nich stosunkowo najczęściej podaje się na stół zupę grzybową i rybę pod różnymi postaciami (w galarecie, faszerowaną, w śmietanie) oraz pierniki. Dania o charakterze regionalnym (np. makielki, łamańce czy kutia) pojawiają się znacznie rzadziej. Ponad jedna czwarta polskich rodzin (28%) podaje obecnie wino na stół wigilijny, znacznie rzadziej pojawia się na nim wódka (11%). Niemal co ósma rodzina ma również w swoim wigilijnym menu bigos z mięsem, a co dziewięta - wędliny, mimo powszechnie deklaruwanego przestrzegania postu.

Zestawienie wspomnień z dzieciństwa z opisem dzisiejszej wieczerzy wigilijnej wskazuje na niewielkie zmiany obyczajów kulinarnych. Obecnie gospodynie nieco częściej niż dawniej podają w Wigilię wino, barszcz czerwony, rybę pod różnymi postaciami oraz śledzie, rzadziej natomiast przygotowują potrawy na bazie lub z dodatkiem grzybów, grochu, fasoli, a także regionalne dania z maku. Nawiązując do różnic tradycji wigilijnej na wsi oraz na dworach ziemiańskich, można powiedzieć, że styl współczesnej wieczerzy wigilijnej staje się nieco mniej „chłopski”, a bardziej „pański”.

CZY RÓŻNIĄ NAS RODZINNE TRADYCJE WIGILIJNE?

Stosunkowo najmniej przywiązane do tradycji wigilijnych są rodziny osób, które w ogóle nie biorą udziału w praktykach religijnych. Zrozumiałe jest, że w porównaniu z innymi dystansują się one przede wszystkim wobec wigilijnych praktyk religijnych, takich jak modlitwa lub czytanie Pisma Świętego, udział w pasterce, śpiewanie kolęd czy zachowanie postu. Rodziny te jednak rzadziej także deklarują przywiązanie do patriotycznego zwyczaju oczekiwania niespodziewanego gościa oraz do obyczajów związanych z drzewkiem świątecznym, pierwszą gwiazdką czy sianem pod obrusem. Znacznie rzadziej niż inne zachowują też zwyczaj zapraszania na Wigilię osoby samotnej lub ubogiej oraz odwiedzania grobów osób bliskich. Mimo to jednak w ten niezwykły wieczór ponad jedna trzecia rodzin osób niepraktykujących modli się lub czyta Pismo Święte oraz uczestniczy w pasterce, połowa śpiewa kolędy, a trzy czwarte zachowuje post, niemal wszystkie natomiast dzielą się opłatkiem, składają życzenia, przystrajają dom choinką, dbają o to, by na wigilijnym stole

znalazły się tradycyjne potrawy. Jak widać, w rodzinach tych podstawowe obyczaje wigilijne funkcjonują w oderwaniu od swoich treści religijnych.

Pewne zeświecczenie obyczajów oraz mniejsze przywiązanie do nich widoczne jest również w środowiskach rodzin tradycyjnie mniej religijnych, tzn. wielkomiejskich oraz znajdujących się w najlepszym położeniu społeczno-ekonomicznym. Mimo że większość z nich pielęgnuje tradycje, w wieczór wigilijny rzadziej niż inni zachowują m.in. takie zwyczaje, jak: modlitwa, udział w pasterce czy goszczenie osoby samotnej lub ubogiej, częściej natomiast kultywują zwyczaj obdarowywania się prezentami oraz spożywania wina przy stole wigilijnym.

TEGOROCZNE PLANY WIGILIJNE

Czy zaprosimy na Wigilię osobę samotną lub ubogą?

Jest w naszej wigilijnej tradycji piękny zwyczaj przygotowywania dodatkowego nakrycia dla niespodziewanego gościa - zachowują go prawie wszystkie rodziny. Jest też zwyczaj zapraszania na Wigilię osoby samotnej lub ubogiej, która potrzebuje wsparcia - przestrzegany zaledwie przez jedną trzecią rodzin. Interesowało nas, w jakim stopniu zwyczaje te przekładają się na konkretne czyny, tzn. ile polskich rodzin wyraża również gotowość wprowadzenia w życie swoich tradycji, czyli zaproszenia w tym roku do wigilijnego stołu osoby samotnej lub ubogiej spoza kręgu najbliższej rodziny.

Z deklaracji ankietowanych wynika, że w tym roku co piąta rodzina zamierza przyjąć w wieczór wigilijny osobę samotną, co jedenasta zaś - ubogą. Gotowość ugoszczenia człowieka potrzebującego wsparcia jest obecnie znacznie mniejsza niż przed rokiem (o 18 punktów w odniesieniu do osoby samotnej, o 25 punktów, gdy chodzi o osobę ubogą). Załamał się więc pozytywny trend notowany w tej dziedzinie w latach '93 - '99. Obecnie gotowość rodzin do niesienia tego typu pomocy osobom potrzebującym utrzymuje się mniej więcej na poziomie z grudnia '93, a więc z okresu, kiedy nasze społeczeństwo przeżywało największe w ostatniej dekadzie trudności bytowe i kryzys nastrojów społecznych.

Tabela 1

Terminy badań	Czy w tym roku zaprosi Pan(i) na Wigilię kogoś z dalszej rodziny lub znajomych tylko dlatego, że jest to:					
	osoba samotna			osoba uboga		
	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	Tak	Nie	Trudno powiedzieć
	w procentach					
XII 1993	20	72	8	13	78	9
XII 1998	33	60	7	26	65	8
XII 1999	38	54	8	34	57	9
XII 2000	20	72	8	9	83	8

Na podstawie powyższych danych można obliczyć, że w tym roku tylko co piąta polska rodzina (20%) ma zamiar zaprosić na Wigilię kogoś potrzebującego wsparcia (kto jest samotny lub ubogi), natomiast jeszcze przed rokiem gotowość taką wyrażało dwa razy więcej rodzin (41%). Okazuje się więc, że 32% ankietowanych, którzy twierdzili, że ich rodziny zachowują zwyczaj goszczenia w wieczór wigilijny osoby samotnej lub ubogiej, opierało swoje deklaracje na doświadczeniach ubiegłorocznych i sprzed dwóch lat. W tym roku znaczna część z nich nie podejmuje się tego zadania. Dlaczego zatem tak drastycznie obniżyła się gotowość Polaków do otwarcia swoich domów na przyjęcie osób potrzebujących wsparcia? Czyżby pogorszenie się warunków życia wielu rodzin z powodu wzrostu bezrobocia i inflacji tak silnie osłabiło ich wrażliwość na los innych? Wyjaśnienie to wydaje się mało prawdopodobne, gdyż spadek gotowości do niesienia wigilijnej pomocy odnotowujemy we wszystkich grupach społeczno-demograficznych, a nie tylko w tych najsłabszych społecznie i ekonomicznie.

Obecnie, podobnie jak rok temu, gotowość goszczenia osoby samotnej lub ubogiej najczęściej deklarują dwie grupy społeczne, znajdujące się w skrajnie odmiennym położeniu społecznym - uczniowie i studenci oraz robotnicy niewykwalifikowani (po 32%). Ci ostatni na ogół częściej niż inni sami doświadczają niedostatku i stykają się z ludźmi potrzebującymi wsparcia, zapewne dlatego są bardziej skłonni gościć ich w swoim domu w wigilijny wieczór. Ucząca się młodzież natomiast tradycyjnie już wykazuje szczególną wrażliwość w tej kwestii.

Zwraca natomiast uwagę wyjątkowo małe zaangażowanie w tę sprawę ludzi najstarszych (13%), robotników wykwalifikowanych, a także kadry kierowniczej i inteligencji (po 14%). Zachowanie tej ostatniej grupy można częściowo tłumaczyć jej większą mobilnością, częstszym spędzaniem Wigilii poza domem.

Gdzie spędzimy wigilijny wieczór i jaką będziemy mieli choinkę?

W wigilijny wieczór niemal wszyscy będziemy świętować. Tylko nieliczni ankietowani (1%) przyznają, że nie mają zwyczaju obchodzenia Wigilii. Jak co roku zdecydowana większość Polaków spędzi to święto w rodzinnym domu, co siódmy ankietowany - u mieszkających niedaleko krewnych lub znajomych, a co czternasty wyjedzie do swoich bliskich poza miejsce zamieszkania. Żadna z badanych przez nas osób nie wybiera się w czasie wigilijnym na wczasy lub wycieczkę. Tegoroczne plany wigilijne respondentów są więc zbliżone do ubiegłorocznych, choć obecnie nieco rzadsze są deklaracje pozostania w domu.

Tabela 2

Gdzie zamierza Pan(i) spędzić tegoroczną Wigilię?	Wskazania respondentów według terminów badań						
	XII '92	XII '93	XII '95	XII '97	XII '98	XII '99	XII 2000
	w procentach						
U siebie w domu	81	83	83	77	76	80	76
Wychodzę(imy) do rodziny, krewnych, znajomych	11	11	11	14	14	12	14
Wyjeżdżam(y) do rodziny, krewnych, znajomych zamieszkałych w innej miejscowości	6	5	5	8	8	6	7
Wyjeżdżam(y) na urlop, wczasy, wycieczkę	0	0	0	0	0	0	0
Trudno powiedzieć	1	1	1	0	1	1	2
Nie mam(y) zwyczaju obchodzenia Wigilii	-	1	0	1	1	1	1

Wigilię poza domem, u osób bliskich najczęściej planują ludzie najlepiej wykształceni i sytuowani, mieszkający w wielkich aglomeracjach miejskich - przede wszystkim przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji, spośród których zaledwie połowa (49%) zamierza spędzić ten wieczór w swoim domu. Częściej niż pozostali udają się oni na wspólną Wigilię do kogoś w tej samej miejscowości lub w innej. Większa mobilność tych grup społecznych wiąże się nie tylko z ich lepszym położeniem społecznym i w związku z tym z większymi możliwościami podróżowania, odmiennym stylem życia, ale także z odległościami, jakie dzielą rodziny żyjące w warunkach wielkomiejskich. Im gorsze natomiast położenie społeczno-ekonomiczne badanych, tym częstsze plany spędzenia tego uroczystego wieczoru we własnym domu. Dla przykładu, w gronie domowników spędzą Wigilię prawie wszyscy rolnicy (94%) i robotnicy niewykwalifikowani (93%), a także przeważająca większość ludzi najgorzej sytuowanych (84%), rencistów (83%), bezrobotnych (81%) i mieszkańców wsi (88%).

W obyczajowości związanej z bożonarodzeniową choinką odnotowujemy również niewielkie zmiany, choć można odnotować pewien spadek popularności choinek z tworzyw sztucznych na rzecz prawdziwych.

Tabela 3

Czy w tym roku w Pana(i) domu będzie choinka:	Wskazania respondentów według terminów badań				
	XII 1992	XII 1995	XII 1997	XII 1998	XII 2000
	w procentach				
* sztuczna	63	66	67	67	62
* prawdziwa - ścięte drzewko	25	29	25	24	29
* prawdziwa - żywe drzewko w doniczce			3	2	2
Nie będzie choinki	9	4	4	4	4
Trudno powiedzieć	3	1	1	2	2

Zgodnie z tradycją, niemal w każdym polskim domu będzie choinka, najczęściej jednak sztuczna (62%), choć wyraźnie widać, że w porównaniu z rokiem '98 zmalała atrakcyjność sztucznych drzewek. Niemal jedna trzecia badanych planuje w tym roku zakup prawdziwej choinki - będzie to jednak zazwyczaj ścięte drzewko (29%). Nadal tylko nieliczni

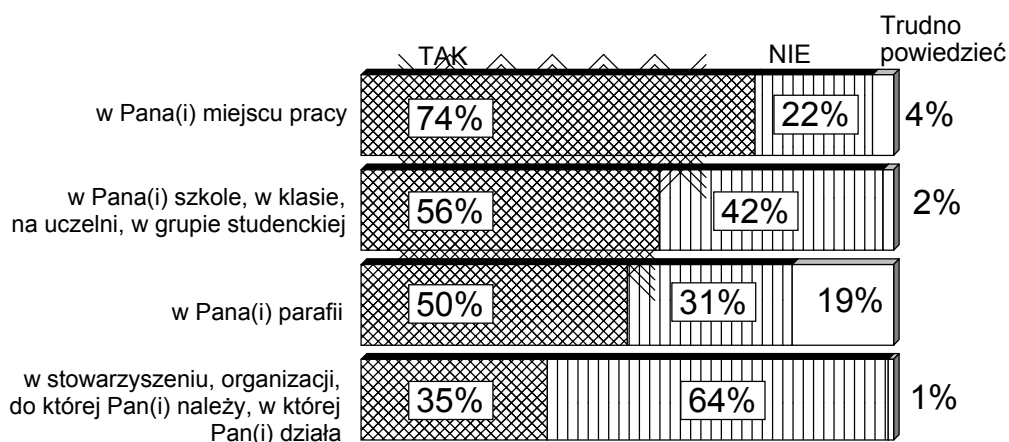
zapowiadają, że zdecydują się na żywe drzewko - świerk lub jodełkę w doniczce. Takie, wciąż jeszcze nowatorskie, proekologiczne plany stosunkowo najczęściej deklarują przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji (8%) oraz robotników wykwalifikowanych (7%), większość z nich jednak - podobnie jak pozostali badani - preferuje sztuczne choinki. Wyjątek stanowią rolnicy, wśród których niespełna dwie piąte (37%) będzie miało sztuczne drzewko, a ponad połowa (59%) myśli o prawdziwej, choć ściętej choince. Zamiar kupna takiego tradycyjnego drzewka stosunkowo często deklarują też robotnicy niewykwalifikowani (48%) oraz uczniowie i studenci (44%).

TRADYCJE ŚWIĄTECZNE POZA RODZINĄ

W wigilijny wieczór niemal wszyscy Polacy dzielą się z najbliższymi opłatkiem i składają sobie życzenia, większość pielęgnuje także zwyczaj wzajemnych odwiedzin oraz wymiany życzeń z krewnymi, znajomymi. W jakim stopniu rozpowszechniony jest natomiast zwyczaj organizowania w okresie świąt Bożego Narodzenia i Nowego Roku uroczystości składania sobie życzeń poza domem - w miejscu pracy, w szkole, na uczelni, w parafii lub w stowarzyszeniu, organizacji, do których należymy?

Uroczystości świąteczne najczęściej organizowane są w miejscu pracy - trzy czwarte osób aktywnych zawodowo ma możliwość złożenia sobie życzeń w gronie współpracowników. Spotkania te stanowią specyfikę środowisk pracy kadry kierowniczej i inteligencji (98%), pracowników umysłowych niższego szczebla (91%) oraz robotników wykwalifikowanych (89%). Znacznie częściej jednak odbywają się w środowisku pracy ludzi z wykształceniem wyższym (85%), średnim (77%) czy zawodowym (71%) niż podstawowym (55%). Wśród uczącej się młodzieży ponad połowa ma szansę przeżyć uroczystość świąteczną w swojej szkole lub na uczelni. Także co drugi ankietowany, który czuje się związany z parafią, deklaruje, że w jego wspólnotcie odbywają się tego typu spotkania - z tym że poinformowanie o nich wyraźnie zależy od poziomu zaangażowania w praktyki religijne. Uroczystości świąteczne stosunkowo najrzadziej natomiast odbywają się w stowarzyszeniach lub organizacjach - jedynie co trzeci ich członek ma możliwość bezpośredniego złożenia życzeń koleżankom i kolegom z organizacji.

RYS. 3. CZY W OKRESIE ŚWIĄT BOŻEGO NARODZENIA I NOWEGO ROKU ODBYWA SIĘ UROCYSTOŚĆ SKŁADANIA SOBIE ŻYCZEŃ ŚWIĄTECZNYCH ORAZ NOWOROCZNYCH ...

Na pytanie odpowiadali anketowani, którzy pracują (502 osoby), uczą się (149 osób), należą do jakiegoś stowarzyszenia, organizacji (150 osób), są związani z jakąś parafią (797 osób)

Rodzinna tradycja wigilijna dzielenia się opłatkiem przyjęła się także w życiu publicznym. Z relacji anketowanych wynika, że większości uroczystości świątecznych organizowanych przez różne instytucje towarzyszy zwyczaj dzielenia się opłatkiem. Najczęściej dzieje się tak w środowiskach uczącej się młodzieży - w szkołach i na uczelniach, gdzie ponad trzy czwarte (78%) uroczystości wigilijnych ma charakter „spotkań opłatkowych”, a także w stowarzyszeniach i organizacjach (75%), nieco rzadziej w miejscu pracy (69%) oraz w parafii (65%).

Tabela 4

Czy w czasie uroczystości składania sobie życzeń świątecznych i noworocznych ... jej uczestnicy zazwyczaj dzielą się opłatkiem?	Tak	Nie	Nie wiem
	w procentach		
- w Pana(i) szkole, w klasie, na uczelni, w grupie studenckiej	78	21	1
- w stowarzyszeniu, organizacji, do której Pan(i) należy, w której Pan(i) działa	75	21	4
- w Pana(i) miejscu pracy	69	29	1
- w Pana(i) parafii	65	30	5

Odpowiedzi anketowanych, którzy potwierdzają zwyczaj organizowania uroczystości świątecznych w szkole lub na uczelni (83 osoby), w stowarzyszeniu lub organizacji (53 osoby), w pracy (371osób), w parafii (402 osoby)

Okres świąteczny stwarza więc okazję do umocnienia więzi z innymi ludźmi - nie tylko z najbliższą rodziną, krewnymi, przyjaciółmi, ale także ze współpracownikami, kolegami w szkole lub na uczelni, z członkami parafii i organizacji.

Obraz polskiej Wigilii, jaki wyłania się z wypowiedzi ankietowanych, świadczy o naszym silnym przywiązaniu do tradycji, do wartości rodzinnych, religijnych i patriotycznych przekazywanych z pokolenia na pokolenie.

Porównanie współczesnej uroczystości wigilijnej z uroczystością z czasów dzieciństwa respondentów ukazuje trwałość naszych podstawowych tradycji wigilijnych, ale wskazuje też na osłabienie niektórych z nich. Na przykład obecnie mniej rodzin zachowuje wigilijne praktyki religijne, mniejsze jest także przywiązanie do zwyczajów przywołujących atmosferę Betlejem czy przypominających postać Świętego Mikołaja. Staliśmy się też mniej otwarci na innych ludzi, tzn. nieco mniej skłonni do wzajemnych odwiedzin i życzeń, do przyjęcia pod swój dach osoby potrzebującej wsparcia. Nasza gotowość do ugoszczenia w Wigilię osoby samotnej lub ubogiej jest w tym roku znacznie mniejsza niż w latach ubiegłych.

Opisane przemiany nie podważają jednak faktu, że okres świąteczny stwarza nam okazję do umocnienia więzi z innymi ludźmi - nie tylko z najbliższą rodziną, krewnymi, przyjaciółmi, ale także ze współpracownikami, kolegami w szkole lub na uczelni, członkami parafii lub organizacji. Świadczy o tym zwyczaj organizowania przez instytucje uroczystości świątecznych, z których większość ma charakter „spotkań opłatkowych”.

Opracowała
Bogna WCIÓRKA

A N E K S

Tabela 1. Czy mógłby/mogłaby Pan(i) powiedzieć, które zwyczaje wigilijne są obecnie zachowywane w Pana(i) rodzinie? 1 - Przystrajanie, ubieranie choinki; 2 - Przygotowanie prezentów pod choinkę; 3 - Przebieranie się w dzień wigilijny za św. Mikołaja, gwiazdora, aniołka; 4 - Przygotowanie zwyczajowej liczby potraw; 5 - Zachowanie postu w Wigilię; 6 - Wkładanie siana pod obrus; 7 - Przygotowanie dodatkowego nakrycia na stole dla niespodziewanego gościa; 8 - Zaproszenie na Wigilię osoby samotnej lub ubogiej; 9 - Oczekiwanie z rozpoczęciem kolacji na pierwszą gwiazdkę; 10 - Odmawianie modlitwy, odczytanie odpowiedniego fragmentu Pisma Świętego

(%)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Liczba osób
Ogółem	96	86	32	75	94	59	91	32	78	68	1087
Płeć											
Mężczyźni	94	84	30	73	93	59	89	27	77	65	516
Kobiety	98	88	33	76	95	59	92	36	78	70	571
Wiek											
18-24 lat	97	92	27	78	92	61	95	31	83	69	155
25-34	96	86	36	74	91	52	91	33	79	69	192
35-44	97	88	36	74	94	56	88	32	77	65	209
45-54	98	87	32	79	95	61	91	32	75	62	234
55-64	95	83	31	77	97	64	90	34	77	71	124
65 lat i więcej	92	78	26	66	97	62	89	28	77	73	172
Miejsce zamieszkania											
Wieś	96	81	40	79	97	68	92	35	82	74	400
Miasto do 20 tys.	95	85	28	71	95	67	94	38	77	75	127
20-100 tys.	97	88	33	74	93	57	87	28	77	63	222
101-500 tys.	96	90	22	76	93	44	90	31	80	71	197
501 tys. i więcej mieszk.	95	91	23	65	88	51	88	25	65	47	141
Wykształcenie											
Podstawowe	92	78	30	72	97	68	92	36	80	76	295
Zasadnicze zawodowe	100	90	38	76	96	61	92	35	84	72	288
Średnie	96	87	30	76	92	52	88	28	74	61	417
Wyższe	99	96	25	70	89	55	89	23	70	52	85
Grupa społ.-zaw. pracujący											
Kadra kier., inteligencja	99	100	32	82	95	59	96	30	74	64	49
Prac. umysł. niż. szczebla	98	92	30	69	92	57	88	23	72	62	109
Pracownicy fiz.- umysł.	95	91	38	70	92	58	89	36	72	67	87
Robotnicy wykwalifikowani	97	86	40	84	95	57	91	23	87	69	94
Robotnicy niewykwalifik.	98	82	18	65	97	52	85	35	86	68	41
Rolnicy	97	80	36	81	100	70	96	35	72	67	70
Pracujący na własny rach.	97	95	32	76	88	54	83	25	72	61	54
Bierni zawodowo											
Renciści	93	75	39	74	96	65	88	35	78	71	124
Emeryci	93	80	28	70	97	61	91	33	75	72	201
Uczniowie i studenci	99	96	23	78	94	56	96	30	84	66	74
Bezrobotni	97	87	24	76	88	59	92	35	80	67	119
Gospodynie domowe i inni	98	88	39	78	96	52	92	36	87	69	65
Pracuje w:											
inst. państw., publicznej	98	90	33	75	96	61	91	28	77	69	162
spółce właścicieli											
prywatnych i państwa	99	91	37	75	94	67	93	28	79	64	87
sekt. pryw. poza rolnict.	96	90	33	78	90	49	87	28	78	64	203
prywatnym gosp. rolnym	98	81	37	83	98	71	96	37	74	68	85
Dochody na jedną osobę											
Do 275 zł	96	83	34	76	96	74	95	43	83	75	162
276-399	95	86	45	72	94	61	87	31	84	79	103
400-549	95	86	31	72	96	60	91	35	76	71	212
550-799	95	86	29	77	94	56	89	30	74	67	157
Powyżej 799 zł	96	89	28	73	88	50	88	30	72	58	173
Ocena własnych war. mater.											
Złe	96	79	26	69	95	58	88	33	77	69	344
Średnie	96	88	36	78	94	60	92	31	77	66	519
Dobre	97	91	30	77	93	57	91	30	81	68	223
Udział w prakt. religijnych											
Kilka razy w tygodniu	96	88	43	75	94	60	92	44	83	92	65
Raz w tygodniu	98	87	35	80	98	65	93	36	82	79	532
1-2 razy w miesiącu	96	82	38	76	94	56	87	29	79	63	188
Kilka razy w roku	95	88	18	69	92	54	89	26	70	49	208
W ogóle nie uczestniczy	88	84	21	55	78	41	83	15	64	35	95
Poglądy polityczne											
Lewica	97	88	29	77	96	56	94	30	76	61	314
Centrum	97	89	34	74	93	57	89	30	78	69	301
Prawica	99	89	33	76	95	67	93	33	81	78	206
Trudno powiedzieć	92	77	32	71	93	58	86	34	77	67	266

Tabela 1 cd. Czy mógłby/mogłaby Pan(i) powiedzieć, które zwyczaje wigilijne są obecnie zachowywane w Pana(i) rodzinie? 11 - Dzielenie się opłatkiem; 12 - Wzajemne składanie sobie życzeń; 13 - Spożywanie tradycyjnych, wigilijnych potraw; 14 - Spiewanie kolęd; 15 - Wzajemne odwiedziny, wymiana życzeń z krewnymi, znajomymi; 16 - Odwiedzanie grobów osób bliskich; 17 - Udział w pasterce; 18 - Dzielenie się opłatkiem ze zwierzętami

	(%)								
	11	12	13	14	15	16	17	18	Liczba osób
Ogółem	98	98	97	80	75	56	79	37	1087
Płeć									
Mężczyźni	97	97	97	80	74	53	77	37	516
Kobiety	98	99	98	79	76	59	80	38	571
Wiek									
18-24 lat	98	99	97	81	86	59	86	53	155
25-34	97	96	98	77	78	45	77	39	192
35-44	99	99	98	77	77	53	82	33	209
45-54	99	99	99	82	67	54	79	35	234
55-64	96	99	98	82	73	66	80	31	124
65 lat i więcej	97	97	95	78	71	66	69	37	172
Miejsce zamieszkania									
Wieś	98	98	97	83	73	55	89	54	400
Miasto do 20 tys.	97	98	97	79	76	60	84	37	127
20-100 tys.	98	97	97	76	73	54	78	25	222
101-500 tys.	97	98	97	83	79	62	74	22	197
501 tys.i więcej mieszk.	99	100	100	73	77	50	54	31	141
Wykształcenie									
Podstawowe	98	98	96	83	67	61	82	43	295
Zasadnicze zawodowe	99	99	99	80	82	60	87	41	288
Średnie	97	97	97	77	75	53	74	35	417
Wyższe	98	100	99	80	79	40	64	18	85
Grupa społ.-zaw. pracujący									
Kadra kier., inteligencja	99	100	100	85	79	55	76	26	49
Prac.umysł.niż.szczebła	99	99	99	74	82	49	74	28	109
Pracownicy fiz.- umysł.	97	98	97	73	78	60	76	30	87
Robotnicy wykwalifikowani	98	97	98	84	78	57	86	45	94
Robotnicy niewykwalifik.	100	99	94	84	64	54	86	46	41
Rolnicy	100	100	99	78	66	48	92	53	70
Pracujący na własny rach.	95	94	95	74	77	43	65	29	54
Bierni zawodowo									
Renciści	96	98	96	85	72	55	81	37	124
Emeryci	96	96	96	79	69	63	72	35	201
Uczniowie i studenci	100	100	97	82	84	59	84	56	74
Bezrobotni	98	97	99	84	72	52	83	42	119
Gospodynie domowe i inni	100	99	100	72	83	65	80	26	65
Pracuje w:									
inst. państw., publicznej	97	98	98	81	76	55	82	34	162
spółce właścicieli									
prywatnych i państwa	100	98	99	86	78	55	79	35	87
sekt. pryw. poza rolnict.	97	98	97	76	79	52	73	36	203
prywatnym gosp. rolnym	100	100	99	78	71	53	94	56	85
Dochody na jedną osobę									
Do 275 zł	100	100	100	91	76	65	92	49	162
276-399	99	97	99	87	76	55	84	48	103
400-549	97	97	96	83	75	56	81	37	212
550-799	97	97	95	75	72	54	76	33	157
Powyżej 799 zł	97	99	98	73	77	58	65	25	173
Ocena własnych war. mater.									
Źle	98	98	98	80	68	56	82	36	344
Średnie	97	97	97	80	78	58	78	40	519
Dobre	99	99	98	79	78	52	76	34	223
Udział w prakt. religijnych									
Kilka razy w tygodniu	95	97	95	87	75	70	90	38	65
Raz w tygodniu	99	99	98	86	77	61	89	42	532
1-2 razy w miesiącu	97	98	98	81	74	47	84	35	188
Kilka razy w roku	99	98	98	72	73	55	65	33	208
W ogóle nie uczestniczy	92	94	94	51	66	38	36	28	95
Poglądy polityczne									
Lewica	99	99	99	80	74	56	77	33	314
Centrum	99	98	98	80	75	53	79	40	301
Prawica	98	99	97	85	82	59	82	35	206
Trudno powiedzieć	96	96	96	75	70	58	78	41	266

Tabela 2. Czy zaprosi Pan(i) na Wigilię kogoś z dalszej rodziny lub znajomych tylko dlatego, że jest to osoba samotna lub uboga? 1 - Odsetek ankietowanych, którzy zamierzają zaprosić osobę samotną lub ubogą; 2 - Pozostali ankietowani

	1	2	Liczba osób
Ogółem	20	80	1087
Płeć			
Mężczyźni	20	80	516
Kobiety	20	80	571
Wiek			
18-24 lat	26	74	155
25-34	18	82	192
35-44	20	80	209
45-54	24	76	234
55-64	18	82	124
65 lat i więcej	13	87	172
Miejsce zamieszkania			
Wieś	20	80	400
Miasto do 20 tys.	21	79	127
20-100 tys.	18	82	222
101-500 tys.	22	78	197
501 tys. i więcej mieszk.	22	78	141
Wykształcenie			
Podstawowe	16	84	295
Zasadnicze zawodowe	23	77	288
Średnie	21	79	417
Wyższe	17	83	85
Grupa społ.-zaw. pracujący			
Kadra kier., inteligencja	14	86	49
Prac. umysł. niż. szczebla	19	81	109
Pracownicy fiz.- umysł.	25	75	87
Robotnicy wykwalifikowani	14	86	94
Robotnicy niewykwalifik.	32	68	41
Rolnicy	19	81	70
Pracujący na własny rach.	24	76	54
Bierni zawodowo			
Renciści	19	81	124
Emeryci	18	82	201
Uczniowie i studenci	32	68	74
Bezrobotni	19	81	119
Gospodynie domowe i inni	18	82	65
Pracuje w:			
inst. państw., publicznej	18	82	162
spółce właścicieli			
prywatnych i państwa	17	83	87
sekt. pryw. poza rolnict.	23	77	203
prywatnym gosp. rolnym	23	77	85
Dochody na jedną osobę			
Do 275 zł	29	71	162
276-399	22	78	103
400-549	19	81	212
550-799	19	81	157
Powyżej 799 zł	22	78	173
Ocena własnych war. mater.			
Złe	16	84	344
Średnie	22	78	519
Dobre	21	79	223
Udział w prakt. religijnych			
Kilka razy w tygodniu	19	81	65
Raz w tygodniu	23	77	532
1-2 razy w miesiącu	17	83	188
Kilka razy w roku	17	83	208
W ogóle nie uczestniczy	20	80	95
Poglądy polityczne			
Lewica	18	82	314
Centrum	23	77	301
Prawica	25	75	206
Trudno powiedzieć	16	84	266

Tabela 3. Gdzie zamierza Pan(i) spędzić tegoroczną Wigilię?
 1 - U siebie w domu; 2 - Wychodzimy/wychodzę do rodziny, krewnych, znajomych; 3 - Wyjeżdżam(y) do rodziny, krewnych, znajomych zamieszkałych w innej miejscowości; 4 - Wyjeżdżam(y) na urlop, wczasy, wycieczkę; 5 - Trudno powiedzieć; 6 - Nie mam(y) zwyczaju obchodzenia Wigilii

	(%)						Liczba osób
	1	2	3	4	5	6	
Ogółem	76	14	7	0	2	1	1087
Płeć							
Mężczyźni	78	12	6	1	2	1	516
Kobiety	75	15	8	0	2	0	571
Wiek							
18-24 lat	86	7	4	1	2	0	155
25-34	63	22	11	0	2	2	192
35-44	73	15	8	1	3	1	209
45-54	87	8	3	1	1	1	234
55-64	77	16	6	0	1	0	124
65 lat i więcej	73	17	8	0	3	0	172
Miejsce zamieszkania							
Wieś	88	5	4	0	2	1	400
Miasto do 20 tys.	68	21	7	1	2	1	127
20-100 tys.	74	16	8	0	2	0	222
101-500 tys.	74	19	6	0	1	1	197
501 tys. i więcej mieszk.	59	22	12	2	5	0	141
Wykształcenie							
Podstawowe	82	9	6	1	2	0	295
Zasadnicze zawodowe	81	11	5	1	2	0	288
Średnie	73	16	7	0	2	2	417
Wyższe	55	29	13	0	3	0	85
Grupa społ.-zaw. pracujący							
Kadra kier., inteligencja	49	35	12	0	5	0	49
Prac. umysł. niż. szczebla	71	19	8	0	1	1	109
Pracownicy fiz. - umysł.	69	12	10	0	7	2	87
Robotnicy wykwalifikowani	78	15	3	0	3	2	94
Robotnicy niewykwalifik.	93	7	0	0	0	0	41
Rolnicy	94	3	0	2	1	0	70
Pracujący na własny rach.	72	11	13	1	0	3	54
Bierni zawodowo							
Renciści	83	9	6	0	2	0	124
Emeryci	71	17	7	2	2	0	201
Uczniowie i studenci	87	8	5	0	0	0	74
Bezrobotni	81	12	5	0	1	0	119
Gospodynie domowe i inni	71	18	9	0	2	0	65
Pracuje w:							
inst. państw., publicznej	68	18	9	0	3	2	162
spółce właścicieli							
prywatnych i państwa	77	16	4	0	4	0	87
sekt. pryw. poza rolnict.	74	15	8	0	2	2	203
prywatnym gosp. rolnym	95	2	0	1	1	0	85
Dochody na jedną osobę							
Do 275 zł	84	10	6	0	0	0	162
276-399	80	10	8	0	1	1	103
400-549	78	15	3	2	2	0	212
550-799	67	18	9	0	5	1	157
Powyżej 799 zł	64	24	9	0	2	1	173
Ocena własnych war. mater.							
Źłe	78	14	6	0	2	0	344
Średnie	79	11	6	1	3	1	519
Dobre	70	19	10	1	0	0	223
Udział w prakt. religijnych							
Kilka razy w tygodniu	77	15	5	0	1	3	65
Raz w tygodniu	78	13	6	1	1	0	532
1-2 razy w miesiącu	73	17	7	0	2	1	188
Kilka razy w roku	78	12	7	1	2	0	208
W ogóle nie uczestniczy	68	14	9	0	7	2	95
Poglądy polityczne							
Lewica	79	15	4	1	1	0	314
Centrum	79	10	8	1	2	1	301
Prawica	72	17	7	1	3	0	206
Trudno powiedzieć	75	14	8	0	3	1	266

Tabela 4. Czy w tym roku w Pana(i) domu będzie choinka:
1 - sztuczna; 2 - prawdziwa - ścięte drzewko; 3 - prawdziwa - żywe drzewko w doniczce;
4 - Nie będzie choinki

(%)

	1	2	3	4	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	62	29	2	4	2	1087
Płeć						
Mężczyźni	59	31	3	5	2	516
Kobiety	65	28	2	3	2	571
Wiek						
18-24 lat	61	31	2	0	6	155
25-34	60	28	6	5	1	192
35-44	61	35	1	2	1	209
45-54	61	33	3	3	1	234
55-64	68	23	2	5	2	124
65 lat i więcej	66	23	1	8	3	172
Miejsce zamieszkania						
Wieś	56	37	1	3	3	400
Miasto do 20 tys.	57	34	2	4	2	127
20-100 tys.	71	21	3	3	2	222
101-500 tys.	71	21	2	5	1	197
501 tys. i więcej mieszk.	60	28	5	3	4	141
Wykształcenie						
Podstawowe	61	30	2	5	2	295
Zasadnicze zawodowe	66	30	1	2	2	288
Średnie	61	29	4	4	3	417
Wyższe	60	31	4	3	2	85
Grupa społ.-zaw. pracujący						
Kadra kier., inteligencja	52	34	8	1	4	49
Prac. umysł. niż. szczebla	65	23	3	2	6	109
Pracownicy fiz. - umysł	65	26	4	4	2	87
Robotnicy wykwalifikowani	61	29	7	3	0	94
Robotnicy niewykwalifik.	50	48	0	1	2	41
Rolnicy	37	59	2	2	0	70
Pracujący na własny rach.	50	40	3	6	0	54
Bierni zawodowo						
Renciści	67	21	1	8	2	124
Emeryci	72	21	0	5	2	201
Uczniowie i studenci	50	44	0	0	6	74
Bezrobotni	71	23	3	1	2	119
Gospodynie domowe i inni	70	24	0	5	1	65
Pracuje w:						
inst. państw., publicznej	58	31	3	4	4	162
spółce właścicieli						
prywatnych i państwa	63	27	8	0	2	87
sekt. pryw. poza rolnict.	62	30	4	3	2	203
prywatnym gosp. rolnym	42	54	1	2	0	85
Dochody na jedną osobę						
Do 275 zł	65	29	1	3	1	162
276-399	63	32	3	3	0	103
400-549	60	32	4	2	1	212
550-799	70	18	3	7	2	157
Powyżej 799 zł	62	29	4	3	3	173
Ocena własnych war. mater.						
Złe	62	27	3	5	2	344
Średnie	65	28	1	3	2	519
Dobre	55	36	4	2	3	223
Udział w prakt. religijnych						
Kilka razy w tygodniu	54	35	5	5	2	65
Raz w tygodniu	65	30	3	2	1	532
1-2 razy w miesiącu	63	28	1	4	5	188
Kilka razy w roku	59	33	2	4	2	208
W ogóle nie uczestniczy	63	19	3	11	4	95
Poglądy polityczne						
Lewica	66	27	3	3	1	314
Centrum	65	28	3	2	1	301
Prawica	59	37	3	1	0	206
Trudno powiedzieć	57	28	1	8	7	266

Tabela 5. Czy w okresie Świąt Bożego Narodzenia i Nowego Roku w Pana(i) miejscu pracy odbywa się uroczystość składania sobie życzeń świątecznych i noworocznych?

(%)

	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	74	22	4	502
Płeć				
Mężczyźni	72	24	4	295
Kobiety	77	19	4	206
Wiek				
18-24 lat	63	22	14	56
25-34	75	20	6	132
35-44	78	21	1	130
45-54	78	19	3	139
55-64	63	37	0	33
65 lat i więcej	54	46	0	11
Miejsce zamieszkania				
Wieś	67	27	6	153
Miasto do 20 tys.	70	20	10	55
20-100 tys.	86	14	0	104
101-500 tys.	73	25	2	115
501 tys. i więcej mieszk.	76	19	5	74
Wykształcenie				
Podstawowe	55	43	2	46
Zasadnicze zawodowe	71	21	8	166
Średnie	77	20	3	223
Wyższe	85	15	0	63
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	98	2	0	48
Prac. umysł. niż. szczebla	91	9	0	108
Pracownicy fiz.-umysł.	68	24	8	85
Robotnicy wykwalifikowani	89	3	8	90
Robotnicy niewykwalifik.	53	34	13	41
Rolnicy	38	57	5	38
Pracujący na własny rach.	65	35	0	53
Bierni zawodowo				
Renciści	28	72	0	8
Emeryci	36	64	0	14
Uczniowie i studenci	27	73	0	6
Bezrobotni	70	30	0	5
Gospodynie domowe i inni	68	32	0	4
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	85	15	0	162
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	84	7	9	83
sekt. pryw. poza rolnict.	72	21	6	188
prywatnym gosp. rolnym	42	53	5	43
Dochody na jedną osobę				
Do 275 zł	72	26	2	44
276-399	80	16	4	44
400-549	72	25	4	103
550-799	84	8	8	76
Powyżej 799 zł	80	20	0	104
Ocena własnych war. mater.				
Złe	70	25	4	115
Średnie	72	23	5	245
Dobre	80	17	3	142
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	73	27	0	21
Raz w tygodniu	73	19	7	229
1-2 razy w miesiącu	76	22	2	107
Kilka razy w roku	78	22	0	97
W ogóle nie uczestniczy	64	31	5	48
Poglądy polityczne				
Lewica	79	17	4	148
Centrum	74	20	6	155
Prawica	82	15	3	105
Trudno powiedzieć	56	41	4	93